

"בת ישראל" (1960) (דברי הסבר)

פואמה מאת ת. נ. ביאליק

קנטטה לטנור מקהלה ותזמורת

אלכסנדר אוריה בוסקוביץ' (1964 - 1907)

הוועדה לחגיגות 100 שנה להולדת הנרייטה סולד החליטה להנציח את דמותה ע"י הזמנת יצירה מוזיקלית עפ"י המילים של "בת ישראל" מאת ת. נ. ביאליק (1873 – 1934). ההזמנה הופנתה למספר מלחינים ישראליים במתכונת של תחרות. צוות השופטים היה: Darius Milhaud (צרפת), Aaron Copland (ארה"ב), פרנק פלג (ישראל). בוסקוביץ' זכה בפרס ראשון (1960) ובשנת 1961 הייתה הבכורה לרגל חגיגות ה-25 של התזמורת הפילהרמונית הישראלית עם הטנור הבריטי Ronald Dowd ומקהלת "רינת" בניצוחו של גרי ברטיני.

"בת ישראל" נתן המשורר הגדול ביטוי לאידיאל של האשה היהודייה, אידיאל שמשורש עמוק-עמוק בתפיסה העברית המסורתית. תפישה זאת משתקפת מאז "שיר השירים" בכל הירושה הרוחנית-מסורתית של ישראל עד ימינו.

"מי כביאליק ידע לפתוח את שערי העולם הרוחני של התמונות הארכאיות שחרוטות בנשמה הקולקטיבית של ישראל ולתת ביטוי בעל תוקף על-זמני לתמונות אלה בשיר קצר. " (מדברי א. א. בוסקוביץ').

העברית לא הייתה שפת אימו של בוסקוביץ', אך הוא התאהב בה אהבת נפש למד וחקר אותה ללא ליאות עד ימיו האחרונים. המפגש עם הפואמה של ביאליק העמיד אותו בפני הבעיה איך להמר את הטקסט הכתוב בהברה של מלעיל להברה מלרע, איך להבין את המעבר ממערכת הגייה אחת לשנייה ולהפוך את הטקסט הכתוב לטקסט מולחן. בשלב האחרון המוזיקה מכתיבה את הקצב והמשקל של הברת המלעיל להיהפך להברת מלרע..

"בת ישראל" מסמנת נקודת מפנה ביצירתו של בוסקוביץ'. אחרי "הסגנון המזרחי-ים-תיכוני" של שנות ה-40 של המאה הקודמת הוא פנה לסריאליזם שהיה מקובל בשנות ה-60 והלאה. הוא יצר מיזוג ייחודי בין השפה העברית לבין הטכניקה הסריאלית ע"י העברת ההטעמות, המלוס, האינטנציה והריתמוס של העברית לשפת המוזיקה שלו. על אופיו של הסריאליזם בקנטטה "בת ישראל" מסביר המלחין: "הסריאליזם ביצירה זאת הוא באינטנציה האנושית, זה בניגוד לגישה הסריאליזם אשר רואה בחוקיות האקוסטית הבסיסית תבנית צלילים קבועה מראש."

המוזיקה של הקנטטה נעה בשלשה רבדים- שפת המוזיקה העכשווית בפי הטנור והתזמורת, הטנור שר את דברי ביאליק בסגנון רציטאטיבי וזמרתי, ובו בזמן שומעים את המקהלה שרה פסוקים מתוך "שיר השירים" ואת תפילת השבת בשפת מוזיקה טונלית-מודלית.

כמו ביצירתו הקודמת " שיר המעלות" אפשר למצוא גם ב " בת ישראל " את האלמנט הסימבולי . את הפסוקים "....ובליל שבת , אל יתקדש ליל , תדליק אמי שבע נרות , ולעולמי- עד את נפשי השקתה,..." בוסקוביץ' מתאר ע"י השמעת שבע כלים שונים : נבל, ויברפון, פעמונים , צ'לסטה, פעמוניה , משולש וכינור ובו בזמן שני כינורות משמיעים צליל גבוה מתמשך , - כעין אורגלפונקט (Orgelpunkt) - , אשר מסמל את מנוחת השבת.

המיזוג בין השפה ההטונלית – מודלית ולבין זו האטונלית-סריאלית מצטיין בשלמותו האמנותית. כאדיאליסט בוסקוביץ' ראה במיזוג הזה כעין סמל של החיבור בין העבר ולבין ההווה ויצירת קשר בין המסורות היהודיות עתיקות הימים עם ההווה הישראלית העכשווית.

מ.ב.